

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΣΤΟΝ ΥΜΝΟ

(σημειώσεις μιὰς συνεχοῦς ἀναστροφῆς)

I

Ἄραγε ἡ αἰσθητικὴ εἶναι τὸ καταφατικὸ ἢ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς κατὰ τάξιν πού κάνει ὁ γνωστικὸς νοῦς, διεγερμένος ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς αἰσθησῆς, ὅταν αὐτὴ ἀναστρέφεται εἰς δημιουργίες τῆς τέχνης ἢ καὶ τῆς φύσης; Ἡ εἶναι μιὰ στάση τοῦ ἀκέραιου καὶ ἐνιαίου ὄντος μπροστὰ σ' αὐτὲς τὲς δημιουργίες;

Τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι καινούργιο. Ἔχει πάλι καὶ πάλι θεθεῖ, μὲ διάφορες διατυπώσεις, μέχρι πού κάποτε σὰν νάγινε καὶ νὰ εἶναι ἀποδεκτὸ τὸ ἀναγκαῖο μιᾶς μεσολάβησης διαγνωστικῆς ἢ διανοητικῆς καὶ μὴ αὐτὴν, σὰν προϋπόθεση, πᾶμε νὰ βροῦμε εἰς συγκινήσεις ἀπ' τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὁμορφίαν, σὰν νὰ μὴ φτάνει ἕνας ὁλόκληρος καὶ σωστὸς καθρέφτης, πού εἶναι ἡ ὑπόστασίς μας. Μολοντοῦτο δὲν θ' ἀρνηθῶ τὴ χρησιμότητα τῆς τέτοιας μεσολάβησης, ἐπειδὴ μιὰς πᾶει πὺδ πέρα ἀπ' τὴν αἰσθητικὴν, σὲ ποιότητες καὶ σὲ ὁλοκληρώσεις. Ἀλλ' αὐτὲς εἶναι ἄλλο πρᾶγμα.

II

Στὰ πρῶτα μου χρόνια ὁ «Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ βασικά κείμενα πού μοῦ ἀποκάλυψαν τὴν ποίησιν. Τὸ παιδάριο καὶ ὁ ἔφηβος κι ὁ μικρὸς ἄντρας εἶχεν ἀρπαχθεῖ ἀπ' τὸ ποίημα. Ἡ τότε ἔξαρση ἀπόμεινε βίωμα ἀνεξάλειπτο γιὰ μιὰ μετέπειτα ζωὴ. Ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, στοὺς ἴδιους καιροὺς διάφορες κρίσεις, ἀναλύσεις καὶ σχολιασμοί, ὅτι τέλος πάντων εἰπώθηκε γιὰ τὸν Ὑμνο ἀπὸ παλῆους καὶ νέους εἰδήμονες καὶ γραμματολογικοὺς, γιὰ τὸ «τί» τὸ ποίημα, «πῶς», «ἀπὸ ποῦ» καὶ «μὲ τί» αὐτό, καὶ τὰ λοιπά, μοῦ σκοτεινίαζαν τὴν καρδιά, χλοοῦσαν τὸ φῶς τῶν μέσα ματιῶν μου καὶ πτοῦσαν τὴν περηφάνειάν μου, αὐτὴν πού νοιώθουμε ὅλοι, ὅταν ἡ αἰσθησις ἀπὸ μέγα ποίημα μιᾶς πᾶει ψηλά, μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴ καὶ μὴ ὅλους τοὺς ὁμοίους μας καὶ μὴ ὅλη τὴ ζωὴ. Γιὰ νὰ ξεφύγω τὴ θαιμπούρα ἐπέστρεψα πάλι στὸν Ὑμνο, αὐτὸ τὸ ἄγιο νεοελληνικὸ κείμενον πού ἔχουμε, γιὰ τὸ πὺδ ἄγιο καὶ ἀκριβὲς τῆς ὑπόστασης στοιχεῖο καὶ τοῦτος ὁ Ὑμνος κι αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, ἡ Ἐλευθερία.

Λάμπειν ἔχει ὅλη φλογώδη
Νεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός.
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
Κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Ξαναγύριζα καὶ σὲς θύμιζε, ὅταν τ' ἀπόδραδα, κλείνοντας τὰ τεφτέρια τοῦ σχολείου, κοντὰ τὰ γονικά μας, μιᾶς παρακίναγαν νὰ ποῦμε κι ἀργίσαμε τὰ στιχάκια «καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερῃ ζωῇ...» γιὰ νὰ καταλήξουμε «Σὲ γνωρίζω... Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά».

Ἔτσι στοὺς καιροὺς ἐκείνους θεοδαιμονῶμιον γιὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ὑμνου. Καὶ θεοδαιμονῶμιον καὶ γιὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς αἰσθητικῆς μου συγκίνησης ἀπ' τὸ ποίημα, παρὰ τὲς μικρόψυχες κρίσεις τῆς γραμματολογίας. Ἀργότερα, μπαίνοντας ὅσο ἐδυνάμουν στὰ γράμματά μας καὶ σὲς τέχνες μας, κατάλαβα πῶς ἡ αἰσθητικὴ δὲν εἶναι διάγνωση, ἀλλὰ εἶναι μιὰ στάσις ζωῆς, μιὰ κατάστασις ὑποστασιακῆ. Τὰ πὺδ πέρα, οἱ ποιότητες καὶ οἱ ὁλοκληρώσεις ἢ μὴς ρίχνουν σὲς περιγραφὰς πού ἀποξεραίνουν ἢ μὴς πᾶνε σὲς ὑπερβατικὰς θεωρήσεις...

III

...Νὰ βρῶ γιὰ μένα τὴν ἰδέαν γιὰ τὴν ὁποία εἶμαι ἔτοιμος νὰ ζήσω καὶ νὰ

πεθάνω», σημείωνε στα γραψίματα της νεότητάς του ο Σαίρεν Κίρκεγκωρ. Δηλαδή δεν είναι ή οποια ιδέα, αλλά κείνη που θα κάμει τόν έτοιμο γι' αυτήν και εξ αιτίας αυτής άνθρωπο να πάει στη ζωή και στον θάνατο. Τό πράγμα μου τό θύμισαν οι στίχοι του Δάντη, «Ύμνω την Έλευθερία που είναι τόσο προσφιλής, όπως ξέρει εκείνος που άρνείται την ζωή του για χάρη της». Κι αυτοί οι στίχοι είναι ή προμτωπίδα του Ύμνου. Και μου φανερώνουν τά σημάδια που περπάτησε ο Ποιητής κάνοντας τόν Ύμνο. Δεν είναι πανηγυριώτης «ύψηλών» ιδεών και έργων, ούτε δότης, μέσω της ποίησης, οποιας φτιαγμένης γραμμής. Είναι ο ζωντανός που ακολουθεί τήν ουσία του είναι του και τήν υποστασιακή φανέρωση της φύλης του. Για τούτο και ή ποίηση του Ύμνου (και όλη του ή ποίηση) είναι άληθινή. Σ' αυτήν τά έργα του πολέμου,

«ό σκληρόψυχος ό τρόπος
του πολέμου...»

«φρίκη, θάνατος, έρμιά»

οι ζωντανοί μαζί με τούς αποθαμένους,

«..... Έφαινοντ' Ισκιόι
άναρλθμητοι γυμνοί...»

«Τόσοι, τόσοι άνταμωμένοι
έπετιοντο από τή γή...»

«Με τά μάτια τους γυρεύουν
όπου είν' αήματα πηχτά,
και μέσ' στ' αήματα χορεύουν...»

οι καθημερινοί στοχασμοί του ανθρώπου,

«Δέν είν' εύκολες οι θύρες,
έάν ή χρεία τές κουρταλή...»

«...Φθάνει' έως πότε οι σκοτωμοί

οι εικόνες μιας άλλης ζωής,

«Κρινοδάκτυλες παρθένες
όπου κάνουνε χορό»

«Στό χορό γλυκογυρίζουν
ώρατα μάτια έρωτικά...»

οι εικόνες άπ' τή φύση από ένατενίσεις μοναδικές

«Μέσ' στο δάσος τό πυκνό,
όταν στέλνη μίαν άχνάδα
μισοφέγγαρο χλωμό,

Έάν οι άνεμοί μέσ' στ' άδεια
τά κλαδιά μουγκοφυσούν,
σειόνται, σειόνται: τά μαυράδια,
όπου οι κλώνοι άντικτυπούν...»

«...όάν τό σκόρπισμα του άνέμου
στού πελάου τή μοναξιά...»

τὰ δειώματα καὶ τὰ σύμβολα μιᾶς Θρησκείας, ὁ Σταυρός, ἡ Ἐκκλησία, ἡ Τράπεζα, τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠμέγα, τὸ

«Ἐκρυφόμευγαν οἱ φίλοι
μὲ τς ἐχθροὺς τοὺς τῇ Λαμπρῇ,
καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χεῖλη
δίνοντάς τα εἰς τὸ φίλι.»

καὶ τέλος ἡ ἐπικύληση, ἡ ὅλη ἀγωνία, μπρὸς στὸν ἔσχατο κίνδυνο τῆς «δολερή» δι-
χόνοιας, σμίγουν ὅλα, σ' ἓνα χορικό ἄσμα μιᾶς τραγωδίας τοῦ ζῶντος καὶ τοῦ ἐκζη-
τοῦντος τὸ οὐσιῶδες καὶ πρῶτο καὶ τελευταῖο

«Νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
Λευθερίαν...»

IV

Ὁ Ὕμνος ἦταν δημοφιλὴς στὶς ἐπεῖτα ἀπ' τὸ '21 γενηῆς (γράφτηκε τὸ 1823 καὶ τυπώθηκε τὸ Μεσολόγγι τὸ 1824) ὅσο καὶ ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα. Ἐδάρυνε ὁμιος περισσότερο στὴν ἀρέσκεια τῶν Ἑλλήνων παρ' ὅσο ὁ Θούριος, ἐπειδὴ, ὡς πι-
στεύω, εἶχε τὴ συγκρότησιν καὶ τὴν ἐνότητά ποιήματος, ὅπως ἡ λαϊκὴ αἰσθητικὴ
ἤθελε τὸ τέτοιο ἔργο τέχνης. Αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ εἶχε μορφωθεῖ μὲς ἀπὸ πολυκαιρι-
νὴ παράδοση ἀλλὰ καὶ παιδεία, ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὴν νοήσῃ κανεὶς ὡς ἄν ὀργανω-
μένη προσπάθεια σχολείου, ἀλλὰ σὰν λαϊκὴ τάση καὶ θέληση. Αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ,
ὀγαλμένη ἀπὸ τὴν τέτοια παράδοση καὶ παιδεία στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, θεμελιώνε-
ται, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πάνω στὸ ἡμαθικὸ δραματικὸ δῶμα, ποὺ εἶναι ἡ συνι-
σταμένη τῶν παθημάτων, τῶν ἐνείρων καὶ τῶν ἐργῶν τοῦ ζῶντος.

Ἡ εὐθεῖα ἀπόκρισιν τῆς ποίησης καὶ τῆς τέχνης σὲ τοῦτο τὸ δῶμα, βαθεῖα
ἢ χαλαρὴ, ἀποδίνει καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀξία τοῦ καλλιτεχνήματος, μεγάλη ἢ μέτρια
ἢ τιποτένια. Ἔτσι μπορεῖ κανεὶς νὰ ξηγήσῃ τὴν δημοφιλίαν στὸν Ὕμνο, στὰ περισ-
σότερα διαδοθέντα δημοτικὰ τραγούδια (τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι, Ὁ βουρκλόακας,
τὸ Κἄστρο τῆς Ὠριᾶς κ.ἄ), στὸν Ἐρωτόκριτο... Κι ἔτσι ὁμοίως μπορεῖ νὰ ξηγήσῃ
ὅποιος, τὸ αἶτημα πῶς ὁ ποιητὴς κι ὁ λογὴς καλλιτέχνης πρέπει νά ναι σάρκα καὶ
ὅστ' ἀπ' τὴν σάρκα καὶ τὰ ὅστ' τοῦ λαοῦ του, μᾶτι ἀκόμητο, καρδιὰ καὶ νοῦς ὁμοια
τ' οὐρανοῦ, ὅπου σκεπάζει τὸν λαὸ του.

Ἦταν λοιπὸν δημοφιλὴς ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν. Ἡ δημοφιλία του
ἦταν ἀπότοκη τῆς μεγάλης αἰσθητικῆς του ἀξίας, μιᾶς αἰσθητικῆς ποὺ δὲν εἶναι
διάγνωσις ἀλλὰ καταφατικὴ στάση τοῦ ζῶντος καὶ τοῦ ἐλπίζοντος. Αὐτὴ ἡ δημοφι-
λία τὸν καθιέρωσε σὰν Ἑθνικὸ μᾶς Ὕμνο τὸ 1864.

V

Ἀπὸ χρόνια περασμένα κάθε φορὰ ποὺ ἀρχίζα τὸ διάδοσιμα τοῦ Ποιήματος
ἢ κάθε φορὰ ποὺ ἀκούγα νὰ τραγουδιέται, μὲ καθήλωνε τὸ ρῆμα Γνωρίζω. Τὸ
αἶσθημά μου ἀπὸ τὴν φράση «Σὲ γνωρίζω...» ἦταν σμιγμένο μὲ φόρτο καὶ ἀνάστα-
ση. Νὰ δαράνῃ κανεὶς καὶ νὰ στηλώνεται ταυτόχρονα εἶναι μιὰ αἶσθησις ζωῆς τρα-
χειὰ καὶ ὠραία, ὅσο δυσχερὴς καὶ πικρὴ εἶναι ἡ αἶσθησις τῆς ἀμφιβολίας, ποὺ εἶναι
μιὰ παληὰ στάση τοῦ Δυτικοῦ ἀνθρώπου κι ἀκόμα παληότερη γιὰ τὸν Ἕλληνα.
Ἀκόμα καὶ σήμερα οἱ δυτικοὶ σκεφτόμαστε πολὺ καὶ δὲν δεδαιμονίζουμε γιὰ τίπο-
τα. Ἀκόμα καὶ οἱ πιδ θαθεῖς μας πίστεις συνειδητὰ καὶ ἀσυνειδητὰ καταδοκιμά-
ζονται στὶς νύχτες μας καὶ στὶς μοναξιές μας, στὶς πράξεις μας καὶ στὶς συγκρού-
σεις μας. Γέννημα αὐτῆς τῆς στάσης εἶναι ὁ ὀρθολογισμὸς κι ἡ περιπτώσιολογία
ἀπ' τὴν μιὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ ἀπελπισμὸς κι ἡ παραίτησις. Τὸ «μὴ ἐρεῦνα» τῆς δυ-
τικῆς θεολογίας δὲν εἶναι ἄσχετο μ' αὐτὴ τὴν παραίτησις.

Χειμῶνας λοιπὸν ἀμφιβολίας καὶ νύχτα ἀβεβαιότητος ἡ μέγα ζωὴ μας ἀπὸ Ἰωνία καὶ δῶθε κατὰ τὴ Δύση. Μὰ ξαφνικὰ μεσ' ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χώρους ἀπὸ παλῆα καὶ μέχρι τῶρα καὶ φωνὲς πετάγονται καὶ μὰς καρφαίνουν στὴ φιλύδα τῆς γῆς. Κάτι φωνὲς γνώσης καὶ δεσποτικῆς. Ἔτσι ξαφνικὰ, πὲ ὅρας ἔσχατου κινδύνου, ἕνας ἀπὸ μᾶς κραύγασε: Σὲ γνωρίζω, Ἐλευθερία! Γνωστὴ καὶ ἀναγνωρίστη διηγιέται τὸ ρῆμα. Ἐδῶ εἶναι καθαρὴ ἡ κατάστασις. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία καὶ ἀμφισβήτησις. Δὲν μπορεῖς νὰ πᾶς «τὶ ἐστὶν Ἐλευθερία», τὴν γνωρίζεις. Εἶναι μέσα σου καὶ εἶσαι ἕτοιμος γι' αὐτὴν καὶ τὴν θέλεις παντοῦ καὶ γιὰ πάντα καὶ κατὰ τὰ δοῦν στοιχεῖα τῆς γνώσης τῆς, ὡς δγαίνουσι ἀπ' τὴν πρώτη, πρώτη, στροφῇ τοῦ Ὕμνου. Εἶναι κόψη σπαθιοῦ καὶ εἶναι ὄψη ποῦ μετράει τὴ γῆ. Ἀγῶνας καὶ Λόγος. Πράξις καὶ σκέψις. Καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο ποῦ ὁ Ὕμνος ἀρχίζει μὲ τὸ «Σὲ γνωρίζω, Ἐλευθερία». Εἶναι ἀπὸ μοναδικὴ ἐμπνοὴ ζωῆς καὶ οὐρανοῦ. Καὶ εἶναι μοναδικὴ καὶ ἡ φωνὴ ποῦ φώναξε γι' αὐτὸ στὸν καιρὸ ποῦ δῆγχε ἀπὸ τὸ στόμα Ποιητῆ, τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ τοῦ ἐξ Ἑλλήνων. Καὶ ὁμοίως αὐτὴ ἡ φωνὴ εἶναι μοναδικὴ καὶ γιὰ τῶρα καὶ γιὰ τοὺς ἐρχόμενους καιροὺς καὶ γιὰ ἐδῶ καὶ γιὰ ἄλλοθ.

VI

Κι ἡ γνώσις τῆς Ἐλευθερίας εἶναι μοναδική. Αὐτὴ μετράει τὴ γῆ. Μετράει δηλαδὴ τὰ πάντα, τὰ πολιτευμένα, τὲς μορφὲς τῶν κοινωνιῶν, τὰ οἰκονομικὰ συστήματα, τὲς ἐκφάνσεις τῆς σκέψης καὶ τὲς καθημερινὲς πράξεις. Καὶ τὰ κρίνει. Ὅ,τι δὲν ἀρμόζεται σ' αὐτὴ ἀργὰ ἢ γρήγορα δγαίνει ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ πᾶει στὸ τίποτε.

Ἡ Ἐλευθερία μετράει καὶ τὲς δυσκαλίεας τῶν θρησκευτῶν καὶ εἶναι πεπρωμένο μεσ' ἀπ' αὐτὴν νὰ πᾶει ὁ ἄνθρωπος στὴν Ἀληθεινὴ.

Ὁ Ὕμνος δλα τοῦτα μᾶς τὰ φανερῶνει πάλι στὴν πρώτη, πρώτη στροφῇ. Ὁ μέγας Ποιητὴς δλοκληρώνει τὴν μεγάλῃ του σύλληψιν τῆς γνώσεως μὲ μίαν ἀκόμα λέξιν, «μετράει», καὶ μίαν μικρὴν φράσιν ποῦ λέει πῶς ἡ ὄψη τῆς Ἐλευθερίας μετράει τὴ γῆ.

VII

Τὸ τί λογιῆς ποίημα εἶναι: ὁ Ὕμνος εἶν' ἓνα ἄλλο ἐρώτημα ποῦ πρέπει νὰ ἔχει μίαν καινούργια ἀπάντησις.

Ὁ λυρισμὸς καὶ ἡ ποιητικὴ διήγησις ὑποβάλλουσιν τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν ἀκροατὴν. Ἡ δραματικὴ ποίησις ἐξεγείρει καὶ πὲ τραβάει πὲ μὴ συμμετοχὴ ἐνεργητικὴ στὲς ἀναφορὰς τῆς. Αὐτὴ τὴν συμμετοχὴ ἐκφράζουν τὰ χορικά στὲς παλιὰς τραγωδίεας καὶ κωμωδίεας καὶ ὁ χορὸς εἶναι: κατάλοιπο τῆς πᾶλλειτουργίας τοῦ λαοῦ στὴν, μέσω ἑνὸς μύθου ἐξωτερικεύσις τῶν διωμάτων του, τῶν μεγάλων καὶ τελείων.

Ὁ Ὕμνος ὅλος εἶναι διαπερασμένος ἀπ' τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγερσιμότητος, ποῦ δαράνουν περισσότερο ἀπ' τὴν ὑποβλητικότητά του. Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶναι ὁμαδικὸ τραγοῦδι, γι' αὐτὸ πρῶμα, παρὰ τὸ μακρὸς του, ντύθηκε μὲ μουσική. Μιά τέχνη ἀλλάθητη τοῦδωκε — γι' αὐτό, σύντομο στίχο καὶ μέτρο γοργὸ καὶ θαρὸ ταυτόχρονα. Εἶναι ποίημα μὲ δραματικὴ δομὴ, καὶ ἀναμφίβολα ἓνα χορῶδόν ἔργον.

Ἔτσι ξηγεῖται ἡ προσωποποίηση τοῦ βασικοῦ ὑπεστασιακοῦ στοιχείου τῆς ζωῆς, ποῦ εἶναι ἡ Ἐλευθερία. Ὁμοίως ἡ εἰκονισμὸς του στὰ διηγησιακὰ του στοιχεῖα, ἡ μνημόνευσις τόπων καὶ καιρῶν καὶ συμβάντων καὶ ἡ μὴ ἀναφορὰ του πὲ πρόσωπα δεδομένα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ποιητικὴ διήγησις. Κι ἔτσι ξηγῶνται οἱ ἄρες καὶ κειῖς οἱ ἐπικλήσεις του

«Παληχάρια μου....» (στροφῇ 141)

«Σὰς ὀρχίζω ἀγκαλιζομένη...» (στροφῇ 149)

«Καὶ φωνάζετε μὲ μία:

Βασιλείς, κοιτάξτ' ἐδῶ.» (στροφή 151)

«Τί θά κάμετε; Θ' ἀφήστε

Νά ἀποκτῆσωμεν ἐμείς

Λευθερίαν...» (στροφή 157)

VIII

Ἡ μὴ ἀναφορὰ τοῦ ποιήματος σὲ πρόσωπα δεδομένα δὲν ἀναιρεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι στὴν στροφή 18 μνημονεύεται ὁ Ρήγας. Στὸ ποίημα δὲν δουλεύει τὸ ἴδιο πρόσωπο, ἀλλὰ ὅτι ἀντιπροσωπεύει αὐτὸ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ὄνομα. Θά πρέπει νὰ τὸ εἰπεῖ κανεὶς ὅτι ἡ πολειόκραχτη φωνὴ τοῦ Ρήγα θαλαίνει ἐδῶ καὶ σὰν πολιτικὴ φωνὴ γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν. Καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι, ἀμέσως μετὰ τὴν μνημόνευση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ρήγα, ὁ ποιητὴς στὴν στροφή 21 λέει γιὰ τὰ Ἰόνια καὶ γιὰ τὸ τεχνικό τους ἀλυσώμα καὶ γιὰ τὴν Ψεύτρα Ἐλευθερίαν. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ Ὕμνος προσωποποιεῖ τὴν ἀκέραιη, τὴ μία καὶ ἀδιαίρετη Ἐλευθερίαν, τὴν κατὰ τῆς τυραννίας.

XI

Ἡ γλῶσσα τοῦ ποιήματος εἶναι Ἑλληνική, δηλαδὴ εἶναι ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, τὸ ἰσο-ὀιολογικὸ τοῦ στοιχείο ἀκέραιο καὶ αὐτούσιο, ὡς ἀπὸ τοὺς καιροὺς ποὺ ἀπύχτησε τὸ γένος τοῦτο τὴν συνείδηση τῆς διαφοροποίησής του ἀπ' τὴς ἄλλες κοινότητες λαῶν. Οἱ ἴδιες ἀναγκαῖες ροὴς παράθεσης, οἱ ἴδιες συμπήξεις ἤχων καὶ στοιχείων ἐννοιακῶν, οἱ τροπές, οἱ ἐκγεννήσεις, οἱ ρίζες, τὰ λογῆς φαινόμενα, τὰ πάντα τὰ ἴδια, ὡς ἀπὸ τὴς «ἀμιουδιᾶς τοῦ Ὀμήρου». Τὸ ἴδιο ἰσχύει σχεδὸν γιὰ ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ Σολωμικὴ ποίηση. Καὶ κανεὶς δὲν πρέπει ν' ἀπορεῖ γιὰ τὸ πῶς ἐγινε καὶ στάθηκε αὐτὴ ἡ γλῶσσα στὸ γράψιμο καὶ στὸ μίλημα ἐνοῦ Ποιητῆ, ποὺ δῆθεν ἀπὸ παιδεία καὶ σπουδασὴ δὲν τὴν ἔμαθε καὶ δὲν τὴν ἤξαιρε. Ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα τοῦ γένους στὸ ὅποιο ἀνήκει κάθε ἄνθρωπος δὲν μαθαίνεται, ἀλλὰ κατέχεται ἀπ' αὐτόν. Κι ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἀπὸ τὴν γέννησίν του τὴν κατεῖχε τὴν γλῶσσα τοῦ γένους του καὶ τὴν ἔβαλεν στὴν ποίησίν του.

Ἐπειτα δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λές ὅτι ἡ γλῶσσα, ποὺ εἶναι φαινόμενο ὄχι μόνον σωματικῆς σημασίας, εἶναι ὀιολογικὸ στοιχεῖο τῆς ὑπόστασης, ἀφοῦ βλέπεις ὅτι κάθε λέξη ἀπ' τὴν γλῶσσα σου ἔχει μιὰ ἀντίστοιχη κίνηση, μιὰ κίνηση ποὺ πολλὰς φορὲς δὲν ἐκτείνεται μόνον σ' ἓνα μέρος τοῦ σώματος ἀλλὰ σ' ὅλοκληρο αὐτὸ τὸ σῶμα, ποὺ τὸ κυριαρχεῖ. Καὶ βλέπεις ἔτσι, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ἐκ θαθέων τοῦ ὄντος, εἶναι πρωτογενὴς καταβολὴ του. Κι ὅταν διαβάσεις ἓνα κείμενο κι ἔχεις ἓνα αἰσθημα ἑλλειψῆς ἀπὸ κίνηση, πᾶσι νὰ πῇ ὅτι ἡ γλῶσσα του εἶναι ψεύτικη, ὅσο κι ἂν ὁ γραμμικτικὸς καὶ συνταχτικὸς τύπος τῆς εἶναι σωστός, εἴτε πρόκειται γιὰ λόγια γλῶσσα εἴτε εἶναι δημοτικὴ.

Ὁ Σολωμὸς ὁμῶς μᾶς ἔδωκεν γλῶσσα ἀπὸ τὸ ὅαθος τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαρξῆς του, αὐτὴν ποὺ εἶχε σὰν καταβολὴ μαζί μὲ τὸ πρῶτο - πρῶτο φῶς του καὶ τὸ πρῶτο - πρῶτο σῶμα του, ποὺ ἦταν ἐξ Ἑλλήνων.

X

Τέσσερες φορὲς στὸν Ὕμνο ἀναφέρεται ἡ Ἐλευθερία σὰν θαλαμμένη ἀπ' τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, στίς στροφές 2, 16, 74 καὶ 87, ἐνῶ ἡ φοβερὴ γνώση τῆς ἀναφέρεται στὴν πρώτη στροφή ποὺ ἐπαναλαμβάνεται ὁμοίαν καὶ στὴν 122. Τὸ πρᾶγμα κάνει μιὰν ἐντύπωση, ἐπειδὴ οἱ στροφές 2, 16, 74 καὶ 87 δὲν φαίνεται νὰ εἰσάγουν κάποια τροπὴ στὴν ἐνότητα τοῦ ποιήματος, ἂν καὶ τοῦτο ἴσως μπορεῖ νὰ ὑποστηρικτῇ ἀλλὰ μόνον γιὰ τὴν 74 καὶ 87.

Ἐξήγηση τοῦ πράγματος εἶναι πῶς ὁ Ποιητὴς ἦταν κι ὁ ἴδιος ποτισμένος μὲ τὰ νάματα τῶν λαϊκῶν μας τότε, καὶ ἴσως καὶ σήμερον, παραδόσεων καὶ τὴς ἐνστερ-

νίζοταν. Τέτοια παράδοση δασική ήταν και τὸ σέβας καὶ ἡ προσήλωσις τῶν Ἑλλήνων στὰ κόκκαλα τῶν νεκρῶν μας. Δὲν εἶναι ἄσχετο ν' ἀναφέρῃ κανεὶς ἐδῶ καὶ τοὺς στίχους ἀπ' τὸ δημοτικὸ τραγούδι «Φευγὶδ τῶν Παργινῶν»

Βλέπεις ἐκεῖνη τὴ φωτιά, μαθρον καπνὸ πού θγάνει;
ἐκεῖ καίγονται: κώκαλα, κώκαλα ἀντρεπωμέναν...
«ἐκεῖ ἔναι κώκαλα γονιοῦ, πού τὸ παιδί τὰ καίει
νὰ μὴν τὰ θροῦν οἱ λιάπηδες...

κι ἀπ' «Τὸ μοιρολόγι τῆς Πάργας»

ἄστε λεδέντες τ' ἄρματα, ἀφῆστε τὸ τουφέκι,
σκάψτε πλατειά, σκάψτε βαθυὰ ὅλα σας τὰ κιβούρια,
καὶ τ' ἀντρεπωμένα κώκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας
.....Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

Πρέπει νὰ θυμηθῇ κανεὶς καὶ τὶς διηγῆσεις ἀπ' τὰ διάφορα ξεσηκώματα καὶ φευγιά τῶν Ἑλλήνων, ὅπου ἐπαιρναν μαζί τους καὶ τὰ κόκκαλα τῶν πατέρων τους καὶ ὁμοίως καὶ τοὺς ὄρκους «στὰ κόκκαλα ποῦχιν στὴ γῆ», «στὰ κόκκαλα τοῦ πατέρα μου» πού παληότερα θεωροῦνταν φοβεροὶ ὄρκους.

Ὁ Ποιητὴς λοιπὸν αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς λαϊκῆς παράδοσης τὸ εἶσαι σιὸν Ἰ. μνο μὲ ἐπίμονη ἐπανάληψη. Σ' αὐτὸ δίνει τὴν Ἐλευθερίαν κι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνασταίνει, κι ἔτσι μαζί μ' αὐτὴ πλανιέται: ἀνάμεσά μας 150 χρόνια τώρα, μένοντας ἐδῶ καταδικῶς μας καὶ μονάκριβός μας.

ΧΙ

Εἶναι καιροὶ πού ἡ εὐτέλεια τοῦ ἀνθρώπου καταστᾶται λοιμός. Τότες ξεσηκώνουν κάτι ἀρχηγοὶ πού φωνασκοῦν καὶ διαγκωνίζονται νὰ γίνουν ἄρσοπατιές. Οἱ νομοθέτες μπερδεύονται. Οἱ σοφοὶ κλείνονται στὰ μοναστήρια καὶ μουλιάζουν ἢ ξεπηδᾶνε οἱ ἀστρολόγοι κι οἱ κομπογιαννίτες. Κι οἱ ποιητὲς κλείνονται πὲ γυμνάσιους πύργους ἢ θγαίνουνε στὴν ἀγορὰ γιὰ ψώνια. Τὰ διώματα εἶναι τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἰδιοτέλειας, εἶναι τῆς ὅποιας ὀργάνωσης πού μέσῃ τῆς πάει καὶ χώνεται ὁ καθένας κι ἀπὸ καὶ ἐκπορεύεται μιὰ φτιαχτὴ γραμμὴ καὶ θέλησι, ἀνελευθερί, τῶν ἐπαγγελματιῶν τῆς κάθε λογῆς αὐθαίρετης κατεύθυνσης πού διεκδικεῖ τίτλους κοσμοθεωρίας ἢ τῶν μονοπωλητῶν τοῦ πλούτου. Τότε λειτουργεῖ ὁ κύκλος τῆς φανulότηας καὶ τῆς διαστροφῆς. Ἡ Ἐλευθερία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ προσευχή, ἡ ἀγάπη γίνονται σκέτα ἐπιχειρήματα καὶ μ' αὐτὰ τρέχουμε τρέχουμε πέρα ἀπὸ πολλὰ τίποτα καὶ σχετίζουμε σὲ τελικὴ ἀνάλυση τὸ ἐκδρομικὸ μας φευγίσι, τὰ φορητὰ μας ἡλεκτρονικά μὲ τὶς οὐσίες τῆς ζωῆς μας, πού τὴν κατεδάσαμε πρὶν πρὶν τὸ νεοαστικὸ μας τάφο. Καὶ τὰ διώματά μας εἶναι τῆς χωματερῆς.

Σὲ τέτοιους καιροὺς ποῖός θὰ σηκωθεῖ νὰ παῖ πάλι τὸν Ἰμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ὅπου τὸ κύμα τοῦ νεοαστισμοῦ ἔρχεται νὰ μᾶς πνίξει; Κόμμα χειρότερο ἀπὸ ἄλλοτινές καταστάσεις τυραννίας, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀπὸ τὸ μάταιο μυαλὸ τοῦ πλοῦτου καὶ τὴν ὑποκρισία τῶν πολιτικοκοινωνικῶν συστημάτων ἢ κοινοβίων, τῶν πολιτιστῶν καὶ τῶν δῆθεν ἐπαναστατῶν ἐπαιδῆ, μὴν ἀπατιόμαστε, κι αὐτοὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι κι ἔσως ἢ πρὶν στυγνὴ μορφή τούτου τοῦ πνεύματος.

Ποῖός λοιπὸν θὰ εἶναι νὰ τραγουδήσῃ πάλι τὸν Ἰμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, καθὼς τὸν τραγούδησαν οἱ γενιές τῶν Ἑλλήνων ἄλλοτε; Τὸν Ἰμνο πού τὸ ἴδιο νεοαστικὸ πνεῦμα δάλλθηκε νὰ τὸν ξεράνει καὶ πάει νὰ τὸν σβήσει ἀπ' τὴ μνήμη τῶν Ἑλλήνων.

Ἄγγελος Φώτιος Πασχάλας